

Menyhárt József

A nyitrai egyetem Magyar Nyelv- és Irodalomtudományi Intézetének adjunktusa. Nyékvárkonyban él. E-mail: jmenyhart@ukf.sk.

Kockázatos mellékhatások

Az anyanyelven való tanulás jogának világnapja margójára

TARTALOMJEGYZÉK

■ Menyhárt József: Kockázatos mellékhatások	3
■ Fibi Sándor: Beszélgetés Paulisz Boldizsárral	4
■ Csicsay Alajos: A szlovákiai magyar iskolák és tanítóiknak sorsa a 20. században	9
■ Bödök Mária: A nagyabonyi kisiskola	13
■ Albert Sándor: Mi legyen a kislétszámú szakközépiskolákkal?	14
■ Sándor Zsuzsanna: Az interkulturális kommunikációs kompetencia fejlesztése az idegennyelv-oktatásban	15
■ Zolczer Péter: Hangsúlyban a kompetenciák	16
■ Pintes Livia: Discere non est vitiosum, sed ignorare – Nem a tanulás szűgyen, hanem a tudatlanság	18
■ Vizi Andrea: Alapvető, kedves Watson!	20
■ Puskás Andrea: Warming-up Activities for Primary School Pupils	21
■ Pintes Gábor: Proszocialitás és proszociális nevelés az erkölcsstanban	22
■ Berezna Malvina: Sokadszorra az iskolaérettségről	24
■ Vančo Ildikó: A magyar nyelvtan oktatásának tantervi követelményrendszere Szlovákiában (I. rész)	26
■ Kérész Gyula, Bartalos Erzsébet: Adalékok a szövegalkotás vizsgálatához (II. rész)	28
■ Viczay Ildikó, Kontra József: Kisiskolások vízi fejlesztésének tapasztalatai	30
■ Horváth Géza: Felkészítő feladatok a matematikai tesztelésre – VI. rész	32
■ Ármay Zalaba Andrea: Az Óz, a nagy varázsló című meseregény módszertani feldolgozása (VIII.)	33
■ Fekete Farkas Tímea: „Buzzzzz group”, avagy intenzív véleménycsera a tanórán	34
■ Horváth Géza: A Szlovákiai Magyar Pedagógusok Vass Lajos Kórusa Amerikában	34
■ Iskolahírek	36
■ Házunk tája	37

Mondják, hogy a focihoz és a nyelv(észet)hez mindenki ért. Ebben lehet valami... Hisz – tegyük szívünk-re a kezünk: a soha labdába nem érők közül ki ne véleményezte volna már – legalább egyszer – a pályán bénázó szerencsétleneket, akik ráadásul annyit keresnek, hogy az már felháborító, és ennek ellenére nem szégyellik mindezt labdarúgásnak nevezni. Focizni nem mindenki tud, szájfocizni annál többen.

Beszélni viszont a legtöbb (egészséges) ember megtanul: vannak, akik egy nyelvet használva élnek az életüket (ők vannak kevesebben), s akadnak, akik több nyelvet beszélve léteznek. (Bátran állíthatjuk tehát, hogy az emberiség döntő többsége jobban tud beszélni, mint focizni: ezt az is bizonyítja, hogy a szájfocinál is a nyelvünk használjuk:-) A nyelvvel sok mindent csinálhat az ember: megtanulhatja, elfelejtheti, beszélheti, letagadhatja, szégyellheti, büszke lehet rá, szeretheti és megvetheti. Sőt, mindezeket egyszerre több nyelvvel is teheti a beszélő. Az emberek nem csupán használják a nyelve(ke)t, hanem (érték)ítéleteket, sőt döntéseket hoznak nyelvükkel/nyelvhasználatukkal kapcsolatban: kiválasztják, hogy mely nyelven beszéljenek a családban, eldönthetik, hogy milyen nyelven neveljék és iskoláztassák gyermekeiket. Mindez hatványozottan igaz a két- vagy többnyelvű közösségekre, hiszen itt napi szinten, mi több, percről percre váltakozva, gyakorta egymással keveredve „használódnak” a nyelvek.

E rövid felvezető után tekintsük át, hogy mit mond a kétnyelvű beszélőről a lingvisztika tudománya. Hogy ki tekinthető kétnyelvű beszélőnek, arról a nyelvészeti szakirodalom széles skála mentén vitatkozik: a nyelvi kompetenciát alapul véve mind a minimalista, mind a maximalista felfogás képviselői magát. Egyes nyelvészek szerint akkor is kétnyelvű valaki, ha a négy

készség – beszédprodukción, beszédértés, írás, olvasás – egyikét birtokolja, miközben mások úgy vélik, kizárólag az tekinthető kétnyelvűnek, aki anyanyelvi szinten birtokolja a nyelveit. Francois Grosjean, svájci születésű nyelvészprofesszor a nyelvhasználat gyakoriságát és szükségességét helyezte definíciója középpontjába. Véleménye szerint az a személy kétnyelvű, akinek a mindennapi életben szüksége van mindkét nyelv rendszeres használatára. Különböző mértékben ismeri és használja azokat más-más szituációkban. Mindezekből kiindulva nem meglepő, ha a szlovákiai magyarokat is kétnyelvű beszélőknek tartjuk.

A két- vagy többnyelvűség nem új keletű dolog, a nyelvek születésének, fejlődésének – esetenként kihalásának – történetében számos típusa alakult ki. Mivel e cikk keretei terjedelmileg végesek, röviden vegyük számba a szlovákiai magyarok kétnyelvűségének néhány fontosabb jellemzőjét. Összességünk magyar–szlovák domináns kétnyelvűnek mondható, tehát a grammatikai kompetenciát, azaz a nyelvismeret fokát alapul véve többségünk jobban beszél a magyart. (Még.) A szlovákiai magyar beszélők zöme konsekutív kétnyelvű, mert a két nyelv elsajátítása rendszerint egymást követi: kisebb részük viszont egyszerre találkozik mindkét nyelvvel, tehát szimultán kétnyelvűként nevelkedik. Ha pedig a kétnyelvűvé válás folyamata szerint kategorizálunk, megkülönböztetjük a természetes és a mesterséges nyelv tanulási helyzeteket. Természetes módon az a szlovákiai magyar válik kétnyelvűvé, aki szlovák többségű környezetben nő fel, vagy akinek szülei egyes házasságban élnek. Szlovákiában a magyar többségű települések lakói oktatási keretek között válnak kétnyelvűvé, hiszen már az óvodában elkezdődik a kétnyelvűvé válás folyamata,

amelyet később az iskolában fejleszt tovább az egyén.

Ha eltekintünk a kisebbségi lét sokat hangoztatott balsors-vertségétől, a kétnyelvűségi helyzet néhány nyelvi vonatkozása akár „haszonként” is értelmezhető: a szlovákiai magyarok zöme ugyanis – természetes vagy tanult módon – otthonosan mozog(hat) mindkét nyelvben. Nem mindegy viszont, hogy melyik nyelvet tartjuk meg dominánsnak: az anyanyelvi oktatás azt a nyelvet erősíti, amelyen a legnagyobb és a legbiztosabb a beszélő grammatikai kompetenciája. A későbbiekben ezt az anyanyelvünkben szerzett bizonyosságot alkalmazzuk mindennemű tanulási folyamatunkban, és ezt hasznosítjuk az idegen nyelvek tanulásakor is. Kisebbségi körülmények között gyakori jelenség, hogy anyanyelvi oktatású intézmény híján, vagy a „könnyebb boldogulás reményében” a szülők az idegen nyelvű oktatást választják. Mindez viszont azzal a kockázattal jár, hogy az anyanyelv kiépülése megakad, az idegen nyelv megerősödése pedig átbilleníti az anyanyelv dominanciáját az idegen nyelv javára, és könnyen kialakulhat a kettős félnyelvűség helyzete: ebben az esetben a tanuló egyik nyelvet sem sajátítja el kellőképpen. Mindez persze hatással van a közösségre is: a kisebbségi gyermekek többségi iskolákba íratása szórványban a nyelvcserét, a még többségben lévő kisebbségi közösségekben pedig az anyanyelv visszaszorulását hozza magával.

Az iskola nyelvének választása tehát olyan egyéni döntés, amely közösségi következményekkel jár. A nyelvekre bízunk történelmünket, hagyományainkat, nyelvekben éljük meg mindennapjainkat, nyelvekben reméljük a jövőnket is.

Régóta halljuk nyelvészek és pedagógusok szájából: a kisebbségi helyzetű családból származó gyereknek kisebbségi óvodába, kisebbségi iskolába kell(ene) járnia, ahol a többségi nyelvet intenzíven és megfelelő módszerekkel kell(ene) oktatni. A döntés viszont a szülőnél van. És a nyelvhez – ahogy a focihoz is – mindenki ért...

Források:

- <http://www.francoisgrosjean.ch>
- <http://www.vekony.eu/ketnyelvuseg>
- http://www.magyarsoz.com/hu/2241/kozelet_oktatas/107338/%C3%A9tnyelv-%C5%B1s%C3%A9g-kett%C5%91s-f%C3%A9lnyelv%C5%B1s%C3%A9g.htm

Iskolát a semmiből... Négy szemközt Paulisz Boldizsárral. Sajnos, olvasóink között még ma is aránylag sokan lehetnek, akik nem is tudják, hogy Nyitrától nem messze egy viszonylag kis faluban, Alsóbodokon már közel tizenöt éve működik egy egyedülállóan érdekes magyar tanítási nyelvű középiskola. Igen, a sokat emlegetett Zoboralján, azon a vidéken, ahol néhány évtizede még az akkori Nyitrai Tanárképző Kar magyar tagozatának viszonylag nagy diáklétszámú, teljesen osztott magyar tanítási nyelvű gyakorlóiskolái voltak, azon a tájon, ahol a múlt század hetvenes éveiben megszűnt a környék egyetlen magyar tanítási nyelvű középiskolai (gimnáziumi) osztálya, ahol azóta a magyarság száma rohamosan csökken, és napjainkra rendkívüli módon lecsökkent a magyar anyanyelvi oktatásban részesülő gyerekek száma. Itt, a Zoboralján alapított az ezredfordulón Paulisz Boldizsár magyar tanítási nyelvű középiskolát. Ennek az – ő szavaival élve – lélekmentő iskolának ő nem az igazgatója, sem a pedagógusa, hanem az alapítója. Ki ez a lélekmentő, aki itt hozott létre kimondottan a semmiből egy magyar középiskolát?

■ Talán annyit bevezetésként, hogy nem vagyok pedagógus, a pedagógiával nem is kerültem soha szorosabb kapcsolatba, engem az építészet vonzott igazán. Ám nem-tanárként sem tudtam sohasem belenyugodni abba, hogy az akkori hatalom teljesen önkényesen, senkit nem kérdezve egyszerűen megszüntette a nyitrai gimnázium magyar tagozatát, a Zoboralján élő magyar fiatalok egyetlen lehetőségét arra, hogy lakhelyükhöz aránylag közel anyanyelvükön folytathassák középiskolai tanulmányaikat. Ez a döntés hihetetlenül nagy kárt okozott vidékünk magyarságának jövőképében, hiszen ezután már csak arra nyílt lehetőségük, hogy középfokon a távoli Pozsonyban, esetleg Újvárbán vagy Komáromban tanulhassanak anyanyelvükön, amit a bentlakás és az utazás viszonylag magas költségei miatt csak nagyon kevés család engedhetett meg magának. Törvényszerűen olyan helyzet alakult ki, hogy a zoboralji magyar alapiskolákban végzett gyerekeknek csak nagyon kis töredéke folytatta magyar középiskolában a tanulmányait, általában a 90-95 százalékuk kényszerből szlovák iskolában tanult tovább. Ezeknél a tanítási nyelvet váltó fiataloknál viszont